

ДО ПИТАННЯ РЕЦЕНЗУВАННЯ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ „КНИГАРЬ”

Почнемо з того, що про рецензію у спеціалізованих бібліографічних часописах, таким є „Книгарь”, досліджень мало. Натомість теоретичному вивченню рецензії як жанру присвячено чимало наукових праць. Заглянувши у будь-який літературознавчий словник чи солідну працю з теорії літератури, можна знайти багато визначень. Часто вони різняться між собою, оскільки кожен науковець використовує свої підходи у виділенні цього жанру, а також власні засади класифікації. Тому ми ставимо собі за мету визначити характерні складові рецензії для бібліографічного часопису, а також проаналізувати рецензійний матеріал у „Книгарі”.

Для цього потрібно виконати такі завдання: розглянувши різноманітні визначення рецензії як жанру, вибрати найбільш оптимальне для бібліографічного часопису; визначити норми класифікацій рецензій; зробити порівняльний аналіз різних за обсягом рецензій у „Книгарі”, визначити мотивацію їхнього використання, а також усі переваги та недоліки; подати статистичні дані використання рецензій на шпальтах „Книгаря”.

Протягом 1917-1920 рр. українське книговидання пережило своєрідний „бум”. Кількість видрукованих книг як за назвами, так і за накладами, перевищила всі попередні періоди разом узяті. Тому абсолютного виконання поставленого редакцією „Книгаря” головного завдання – рецензування виданих книг – очікувати не варто. Цьому були об’єктивні причини: обсяг часопису, його періодичність: у 1917 р. вийшло лише чотири номери (починаючи з вересня), потім декілька номерів були спареними, а в 1920 р. – взагалі строений (до того ж він став останнім), а ще чимало місця відводилося під великі статейні матеріали. За нашими підрахунками, всього в „Книгарі” було прорецензовано лише 1093 видання. Не всі видавництва надсилали свої новинки на рецензії. Купувати їх своїм коштом редакція не могла. Але й така кількість рецензій, що становить майже половину видрукованих за період 1917-19 рр. книг, дає змогу зробити певні висновки стосовно тематики й цінності видань, якості друку тощо, а також простежити зміни, що відбувалися в українському друкарстві протягом цього періоду. Усі рецензії редакція зазвичай уміщувала в розділі „Критика і бібліографія”. Якщо ж видання вимагало ширшого аналізу, то матеріали вміщувались в інші розділи часопису (наприклад, „Нові видання творів Драгоманова” П. Стебницького у №20, „Лірика Максима Рильського” П. Филиповича у №22 тощо). Спільне в усіх рецензій – це вимоги, які ставилися до видань: актуальність, наукова, літературна, мистецька цінність, добра літературна мова, точність, відсутність помилок як мовного, так і технічного характеру, охайність. Відмінності – обсяг, тематика.

За твердженням дослідників, рецензія є єдиним представником так званої „малої” критики, але містить у собі чимало різновидів. У літературознавчих словниках та енциклопедіях знаходимо багато пояснень терміну „рецензія”. Різняться вони, здебільшого, не суттю, а тлумаченням: „Рецензія – стаття, що аналізує й оцінює який-небудь твір, спектакль, концерт і т. ін. Критичний розбір твору, праці з метою рекомендації їх до друку, захисту і т. ін. [9, с. 119-120]”; „Рецензія – один з основних жанрів критики: оцінка, визначення сильних сторін і хиб якогось літературного твору, наукового дослідження, театральної вистави, кінофільму, картини, скульптури тощо [6, с. 315]”; „Рецензія – жанр літературної критики, що розглядає й поцінює конкретні твори письменства (літературознавства), визначає їх вартість, аналізує компоненти, вказує на допущені, на думку критика, хиби; має широкий тематичний діапазон. Рецензія характеризується актуальністю висвітлюваної проблематики, глибиною порушених питань, лаконічністю викладу, стрункістю побудови. До загальних ознак жанру належать об’єктивність оцінювання певного твору, фаховий його аналіз, хоч інколи рецензент може формулювати суб’єктивне чи корпоративне ставлення, визнавати цей твір чи заперечувати, вдаватися до прийомів провокативного літературознавства [7, с. 318]”.

Отже, завдання рецензента полягає в тому, щоб конкретно, зі знанням справи розібратися у творі, правдиво оцінити його, допомогти письменникові у майбутньому вдосконаленні створеного. Рецензія покликана пропагувати все краще серед друкованої художньої продукції, всебічно виховувати читача. Основа рецензії – конкретний розгляд, аналіз певного твору, до якого рецензент вдається для того, щоб виробити певне уявлення про твір, скласти про нього свою

цілком певну думку, даючи оцінку творів. Оцінка має бути об'єктивною, переконливою, правдивою. Основні вимоги до рецензії є такими: науковість, обґрунтованість висновків, чітке розкриття ідейного змісту твору і художньої досконалості, короткість і ясність у висловленні думок, доброзичливість [6, с. 315]". М. Тимошик доповнює цей перелік ще декількома складовими: місце рецензованої праці серед раніше опублікованих на цю тему, новизна праці, актуальність теми, повнота охоплення матеріалу, відповідність дібраного ілюстративного матеріалу темі [13, с. 228]. Рецензія включає в себе бібліографічний опис видання, який може бути повним або скороченим і мати кілька своїх сталих варіантів розміщення в тексті. Через це рецензування часто називають ще критичною бібліографією. Якщо у бібліографічній характеристиці проступає елемент оцінювання, то починається уже рецензування. Тому такі бібліографічні анотації, що містять оцінку книги, деякі учені розглядають як найкоротший, найлаконічніший різновид жанру рецензії.

У науковій літературі простежуються різні підходи щодо класифікації рецензій. Так, автори „Короткої літературної енциклопедії” пропонують розглядати цей жанр за такими основними різновидами: невеличка критична або публіцистична стаття, де твори, що рецензуються, стають часом приводом для обговорення значного літературного або соціального питання, має суто полемічний характер; розгорнута анотація (коротко про книги) – розкриває зміст твору, нерідко самим доббором матеріалу висловлюючи оцінку; есе – забарвлений ліризмом роздум, навіяний читанням книги, швидше „самовираз есеїста”, ніж витлумачення прочитаного; авторецензія – викладає погляд автора на свій твір чи полемізує із тлумачення його в критиці. Інший підхід у Ю. Бурляя. В „Основах літературно-художньої критики” він зазначає: „Вважаємо, що нині існують такі різновиди жанру рецензії в пресі: анотація, коротка рецензія і її видозміна – відгук; реферативна рецензія, звичайна газетна (журнальна) рецензія; проблемна рецензія-стаття; рецензія-есе; рецензія-діалог; рецензія фейлетон і її видозміна – рецензія-памфлет; рецензія-жарт (рецензентська усмішка); авторецензія; рецензентська репліка [1, с. 142-143]”. Подібну класифікацію знаходимо і в „Літературознавчій енциклопедії”: коротка рецензія (відгук), реферативна, проблемна, звичайна газетна (журнальна), публіцистична полемічна стаття, розгорнута анотація, ліризоване есе, діалог, фейлетон, памфлет, жарт, лист, авторецензія, репліки [7, с. 318]”.

Порівнявши різні думки, вважаємо, що аргументи Ю. Бурляя та авторів „Літературознавчої енциклопедії” більш вмотивовані. Їхні класифікації повніші, а це дозволяє обирати різні підходи для рецензування, зупинитися на окремих частинах твору тощо.

Щодо рецензій у „Книгарі”, то, на думку його редактора М. Зерова, вони швидше мали характер „рецензій-обговорень”, а не „рецензій-анотацій”, хоча „рецензія-анотація, рецензія описового характеру, розуміється, вигідніша для редакції, особливо на перших порах, : вона не потребує кваліфікованого рецензента і тим забезпечує повніший охопити книжкового виробництва в рецензійному відділі. Але, з іншого боку, вона рідко коли може бути цікава, рідко коли дає достатнє поняття про книжку. Вона бліда” [5, с. 123]. Як бачимо, визначення різновиду рецензії у „Книгарі” за М. Зеровим не накладається на жодну з розглянутих нами класифікацій. Та проаналізувавши весь зібраний матеріал, визначивши та порівнявши всі їх характерні риси, ми прийшли до висновку, що найкраще до „книгарівських” рецензій підходить рецензія-відгук, оскільки відповідає основним вимогам – стислість і анотаційність, хоча у багатьох випадках (близько 10-15 відсотків від загальної кількості) маємо зразки проблемної рецензії-статті.

Отже, залежно від підвиду рецензії, її обсяги можуть коливатися від декількох рядків і до сторінки й більше тексту. У „Книгарі” присутні і ті, й інші. Зрозуміло, що великі за обсягом рецензії дають змогу ширше розглянути той чи інший витвір друку, використати різні підходи для аналізу. При співвідношенні „кількість-якість” тут – перевага надається другій складовій. У випадку, коли в поле зору рецензентів потрапляє значна кількість творів чи видань, а місця під аналіз відводиться мало, перевага надається коротким рецензіям. Тут за основу беруться лише декілька основних критеріїв. Часто такий аналіз досить поверховий і суб'єктивний. При співвідношенні „кількість-якість” перевага надається першій складовій.

Саме в такій ситуації опинилася редакція „Книгаря”, першого українського спеціалізованого книгознавчого видання. У період Української революції обсяги видавничої продукції кількісно помітно збільшилися. Причому значна їх частина була невисокої якості. Тому редакція й намагалася охопити якомога більше видань, навіть якщо це йшло на шкоду повноті та глибини аналізу. Всі рецензії „Книгаря”, в залежності від обсягу, можна розділити на короткі, середні та великі. Основна відмінність – повнота та різноманітність аналізу. Але всіх їх об'єднувала одна

особливість: подача на початку бібліографічного опису рецензованої праці, де вказувалися автор, назва, видавництво, місце і рік видання, ціна, а також порядковий номер рецензії. Ось типовий зразок початку рецензії: „1000. Х. Барановський. Операційний день. Вид. Всеукраїн. Копер. Вид. Союзу. Київ. 1919 р. Стор. 64. Ц. 3 гривні [11, с. 1385]”.

До коротких зараховуємо рецензії обсягом від декількох рядків до половини шпальти. Їхня частка – приблизно 15 відсотків. Переважно вони використовувалися у рубриках „Медицина”, „Сільське господарство”, „Поезії”, „Інформаційні видання”, „Театр і п’єси”, „Релігія і церква”. Аналіз часто зводився до подачі враження критика від книги: „Виклад хоча популярний і живий, але дуже несистематичний, уривчастий, другорядним подробицям часом уділяється занадто багато місця, а про події дуже важливі й значні сказано в двох-трьох словах. Багато історичних неточностей, немало й справжніх помилок. [...] Зважаючи на всі вище зазначені хиби брошури, здається нам, що ледве чи можна зарахувати її до корисних появ на нашому книгарському ринкові, де тепер такий попит на українське друковане слово” (рецензія Д. Дорошенка на книгу „Історія українського народу”) [3, с. 183-184]; „Дія зав’язується, розвивається і одбувається легко, логічно і жваво. Без нудної балаканини, без зайвого метушіння. Мова блискуча, рівна. Персонажі життєві. З усього видно, що драму написав митець-письменник” (рецензія Х. Майстренко на драму Б. Грінченка „Степовий гість”) [8, с. 1230].

До середніх зараховуємо рецензії журнальною площею від півсторінки до сторінки. Їх у „Книгарі” найбільше – приблизно 70 відсотків. Присутні практично в усіх рубриках. Аналіз серйозніший, глибший. Зазвичай такі рецензії, не враховуючи бібліографічний опис, склалися умовно з двох частин. В одній з них наголошувалося на актуальності чи неактуальності того чи іншого видання, акцентувалося увагу на загальному вигляді, оформленні тощо. Наприклад: „На великий жаль, українське письменство майже зовсім не має критичних видань творів того чи іншого письменника, і спроба В. П. Науменка зробити критичне доповнення до творів П. Гулака-Артемівського на підставі тих рукописних матеріалів, які з різних приводів опинилися в його книгозбірні дуже цікава [14, с. 1608]”; „Книжку видрукувано на доброму папері, майже без коректурних помилок [10, с. 1386]”. Інша частина – характеристика змісту праці, повноти та точності подачі матеріалу, структуризації, мови викладу: „На жаль, талановитий виклад К. Каутського в значній мірі попсовано тяжкою мовою і недбалою редакцією перекладу [12, с. 1385]”. Якщо це збірка творів – то часто ще окремо аналізувався кожен з них.

Третя група – великі за обсягом рецензії. Їх частка також близько 15 відсотків. Обсяги – від сторінки і більше. Вони є в багатьох рубриках, особливо якщо книги стосується літератури, педагогіки чи історії. Саме ці три теми були дуже поширеними і вимагали особливої уваги. Часто рецензії сягали таких розмірів, що їм було затісно у „Критиці і бібліографії”. Тоді їх поміщали у статейному відділі. Практично у кожному числі є такий матеріал (№1 – „Шкільна термінологія” Є. Тимченка; №4 – „Наші місящаники” С. Єфремова; №8 – „3 доби шукання” С. Єфремова (про твори М. Коцюбинського); №9 – „Січові стрільці в літературі” С. Петлюри, „Шляхом старих помилок” О. Ходзицького, „Драматичний мотлох” Л. Старицької-Черняхівської; №10 – „Небуденний пам’ятник” С. Єфремова (про твори Марка Вовчка), „В справі нового видання словника Б. Грінченка” Ф. Гавриша; №12-13 – „Живий труп” С. Паночіні (про твори Л. Пахаревського); №14 – „Письменник-гуманіст” Л. Бурчака (про твори Д. Марковича), „Дві літературних новини Галицької України” І. Свенціцького (про твори Л. Мартовича та А. Крушельницького), „Герхард Гауптман в українських перекладах” П. Богацького тощо. Як бачимо, майже в усіх перерахованих вище числах у статейному відділі знаходилось по дві рецензії на видані книги чи журнали, а в №№9, 10, 14, 19 їх і того більше. Цим, на нашу думку, підтверджується прагнення редакції прорецензувати якомога більше видань, до того ж зробити їх якісно. А саме об’ємні аналізи надають змогу це зробити.

Хоча через подачу редакції часопис і пропагував нову систему поділу друкованої продукції, так звану децимальну (маємо на увазі статтю С. Кондри „Бібліографічна класифікація по децимальній системі”, уміщену в сьомому числі журналу на с. 370-374), сам дотримувався традиційного поділу на жанри, за що неодноразово отримував критику на свою адресу. Не випадково у другому числі журналу редакція змушена була, певною мірою, виправдовуватися перед читачами щодо цього проблемного питання: „З приводу першого числа нашого журналу ми маємо кілька запитань, чому в розділі Бібліографії „Книгарь” не дотримує відомої десятичної системи поділу книжок. Перед випуском першого числа це питання було детально обмірковано, отже редакційний комітет визнав потрібним до якогось часу, поки українська книжкова продукція не ступила цілком на європейський шлях, – ділити весь критико-бібліографічний матеріал на

більше число розділів, беручи до уваги: 1) що у нас переважно видаються популярно-наукові книжки і 2) що наш читач звик вимагати певних родів літератури, як-от – „історичні оповідання”, „п’єси для театру”, „поезії” і т. п. Деякого часу і далі „Книгарь” додержуватиме цього поділу книжкового матеріалу [4, с. 98]”.

Таким чином, можна виділити такі тематичні рубрики: історія, історичні оповідання, публіцистика, економіка, агітаційні видання, красне письменство (белетристика), педагогіка і школа, видання для дітей, інформаційні видання, медицина, мистецтво, поезії, театр і п’єси, музика, релігія та церква, критичні розвідки, художні видання, українська преса (часописи), біографії, мовознавство, сільське господарство і ветеринарія, історія літератури, сатира і гумор, календарі, словники, етнографія. Деякі з них змінювали свої назви (“Агітаційні видання” у перших трьох номерах називалися „Політико-агітаційними”, „Красне письменство” – „Белетристикою” – до №3), деякі доповнювались новими науками („Історія” – „Історія. Географія. Біологія” – з №29-31, „Економіка” – „Економіка і соціологія” – з №23-24). Іноді взагалі одна нова замінювала декілька старих (наприклад, „Твори загального змісту” у №29-31). Не всі рубрики однаково часто з’являлися на сторінках часопису. Одні були постійно „прописані” на шпальтах журналу, наприклад, „Історія”, „Красне письменство”, „Педагогіка і школа”, „Видання для дітей” тощо, а інші, як „Збірники”, „Етнографія”, „Кооперація”, „Сатира і гумор”, з’являлися лише раз. Траплялося, що книги, прорецензовані в „Книгарі”, дуже часто потрапляли не в ту рубрику, яку потрібно. За тематикою їх краще було б віднести до іншої тематичної групи. Наприклад, рецензії на „Енеїду” І. Котляревського знаходимо у рубриці „Педагогіка і школа”, хоча їй місце більше у „Красному письменстві” тощо.

Кількісне наповнення рубрик також різне. Тому можемо виділити певні групи.

До першої ми зараховуємо рубрики, в яких було проаналізовано 100 і більше видань. Це „Красне письменство (Белетристика)”, „Педагогіка і школа”, „Видання для дітей” та „Поезії”.

Одноосібним лідером є „Красне письменство (Белетристика)” – 160 книг (1917 р. – 19, 1918 р. – 70, 1919 р. – 67, 1920 р. – 4). Це прозові твори української літератури.

У межах сотні прорецензованих книг під рубриками: „Поезії” – 111 (32, 49, 30, 0 відповідно), „Видання для дітей” – 109 (13, 48, 48, 0), „Педагогіка і школа” – 100 (17, 50, 33, 0).

Другу групу становлять рубрики, кількість рецензій в яких від 50 до 99. Їх шість. Це: „Театр і п’єси” – 68 (10, 33, 25, 0), „Інформаційні видання” – 68 (23, 28, 17, 0), „Історія (Географія. Біологія)” – 60 (15, 25, 11, 9), „Публіцистика” – 60 (11, 37, 12, 0), „Політико-агітаційні (Агітаційні) видання” – 56 (47, 9, 0, 0), „Економіка (і соціологія)” – 50 (3, 16, 31, 0).

До третьої групи зараховуємо рубрики з кількістю рецензій від 10 до 49: „Українська преса (часописи)” – 40 (30, 10, 0, 0), „Музика” – 34 (5, 24, 5, 0), „Релігія та церква” – 23 (3, 16, 4, 0), „Історія літератури (Історія письменства)” – 19 (1, 3, 15, 0), „Біографії” – 18 (5, 7, 6, 0), „Мистецтво” – 17 (6, 5, 4, 2), „Сільське господарство та ветеринарія” – 17 (2, 10, 5, 0), „Словники” – 15 (0, 13, 2, 0), „Популярно-наукові видання” – 11 (0, 0, 11, 0).

Четверта група – менше десяти рецензій. Їх усіх 12: „Календарі” (дев’ять), „Медицина” (дев’ять), „Художні видання” (шість), „Історичні оповідання” (п’ять), „Мовознавство” (п’ять), „Справочники (Довідники)” (п’ять), „Критичні розвідки” (чотири), „Збірники” (чотири), „Сатира і гумор” (три), „Кооперація” (три), „Твори загального змісту” (три) та „Етнографія” (одна).

Узагальнивши та об’єднавши деякі споріднені рубрики, бачимо, що найбільше в період 1917-1920 рр. видавалося творів художньої літератури – 453 назви (41 відсотки від загальної кількості рецензій у „Книгарі”): рубрики „Красне письменство”, „Поезії”, „Театр і п’єси”, „Історичні оповідання”, „Видання для дітей”.

Наступна група – науково-педагогічні видання. Їх 282 (25 відсотків): „Історія (Географія. Біологія)”, „Економіка (і соціологія)”, „Педагогіка і школа”, „Медицина”, „Критичні розвідки”, „Мовознавство”, „Сільське господарство та ветеринарія”, „Історія літератури (Історія письменства)”, „Словники”.

Треті за популярністю – агітаційно-інформаційні та публіцистичні видання – 184 (17 відсотків).

На ці три групи припадає 83 відсотки видрукованої продукції.

Ці дані пояснюються, на нашу думку, кількома об’єктивними причинами. *По-перше*, одвічний голод на українську книгу спричинив її неймовірну популярність. Народ масово скуповував будь-які зразки художньої літератури, тим самим стимулюючи видавців друкувати все більше і більше, часто – навіть на шкоду якості. *По-друге*, влада розуміла, що, будуючи незалежну державу, починати слід з освіти населення. Тому всіляко пропагувала видання підручників для шкіл та вузів (про це ми говорили у I розділі нашого дослідження). *По-третє*, часті політичні зміни протягом цих трьох-чотирьох років заважали орієнтуванню населення щодо ситуації в

Україні. Виникла потреба у тлумаченні цих подій, висвітленні окремих проблемних питань, поясненні сутності різних політичних сил, аналізу їх спільних та відмінних рис.

Тому маємо такий різновид тематичного різноманіття друку. Вважаємо, що процентне співвідношення, нами запропоноване, відображає загальну картину розвитку українського книговидання того періоду. Погіршеності не повинні перевищити 10 відсотків.

На основі викладеного можна зробити деякі підсумки.

1. Хоча редакція „Книгаря” активно відстоювала запровадження єдиної десятичної бібліографічної класифікації, у самому часопису матеріал групується за тематичною ознакою. Такий поділ має як позитиви, так і негативи. Серед позитивів, на нашу думку, – звиклість читачів до такої системи класифікації. Негативи – певні незручності та плутанина при користуванні, окрім „Книгаря”, й іншими джерелами, зокрема тими, що послуговуються десятичною системою.

2. Тематична палітра проаналізованих книг чимала, нараховує 31 рубрику. Їхня кількісна наповненість і частота появи на шпальтах часопису – різні. Є рубрики, в яких проаналізовано понад сотню видань („Поезії”), а в інших – менше десяти („Етнографія”).

3. Різняться рецензії й за своїм обсягом – від одного абзацу до кількох сторінок. Таким чином, є змога виділити малі (від одного абзацу до півсторінки), середні (від півсторінки до сторінки), великі (від сторінки і більше) рецензії. Їхня частка – 15, 70 та 15 відсотків відповідно.

4. За чотири роки на сторінках часопису прорецензовано близько 1100 книг, що складає майже половину всіх видрукованих українськомовних книг за цей період. Це непоганий показник, оскільки, по-перше, у 1917 р. часопис виходив лише в останні чотири місяці, а в 1920 р. – перші три (до того ж він вийшов одним числом за ці місяці); по-друге, не всі видавництва надсилали для рецензії примірники своїх видань, а за власні кошти купувати книги в редакції не було змоги.

5. Найбільше уваги приділено художній, науковій, інформаційно-агітаційній та публіцистичній літературі. Їхня частка – відповідно 41, 25 та 17 відсотків від загальної кількості рецензій. Саме видання такого характеру заповнили в основному весь тогочасний книжковий ринок, тому виникла необхідність в їхньому детальному аналізі.

6. Основні вимоги, які висувалися рецензентами до видань: актуальність, точність та доступність викладу, добірна мова, відсутність помилок, як технічних, так і мовностилістичних, охайність. Особливо строгого дотримання їх вимагалось від дитячої літератури.

Література

1. Бурляй Ю. Основи літературно-художньої критики: навч. посібник [для фак. журн. ун-тів] / Ю. Бурляй. – К.: Вища школа, 1985. – 246 с.
2. Дорошенко Д. Гетьман Іван Мазепа, борець за волю України / Д. Дорошенко // Книгарь. – 1917. – №1. – С. 13.
3. Дорошенко Д. Історія українського народу / Д. Дорошенко // Книгарь. – 1917. – №4. – С. 183-184.
4. З приводу першого числа нашого журналу... // Книгарь. – 1917. – №2. – С. 98.
5. Зеров М. В справі критично-бібліографічного журналу / М. Зеров // Бібліологічні вісті. – 1925. – №1/2. – С. 118-123.
6. Лесин В., Пулинець О. Словник літературознавчих термінів / В. Лесин, О. Пулинець. – К.: Радянська школа, 1965. – 432 с.
7. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. – К.: Академія, 2007. Т. 2. – 622 с.
8. Майстренко Х. Б. Грінченко. Степовий гість / Х. Майстренко // Книгарь. – 1919. – №19. – С. 1229-1230.
9. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Т. 3. – К., 2001. – 862 с.
10. Пожарський П. Ленський З. По кооперативній Європі / П. Пожарський // Книгарь. – 1919. – №21. – С. 1386-1387.
11. Прихоженко І. Барановський Х. Операційний день / І. Прихоженко // Книгарь. – 1919. – №21. – С. 1385-1386.
12. Стебницький П. Карло Каутський. Класові інтереси, класові ідеали та громадський поступ / П. Стебницький // Книгарь. – 1919. – №21. – С. 1384-1385.
13. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця / М. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2006. – 559 с. – (Серія „Бібліотека видавця, редактора, автора”).
14. Шманкевич Є. Науменко В. Нові матеріали для історії української літератури XIX віку / Є. Шманкевич // Книгарь. – 1919. – №23-24. – С. 1607-1610.

Taras Grynivskyj

TO THE QUESTION OF CRITICIZING ON THE PAGES OF „KNIGAR'S” MAGAZINE

The article is devoted the analysis of genre of review on the pages of magazine of „Knigar”. The characteristic feature of reviews in a bibliographical magazine are determined, the statistically thematic analysis of materials of review is conducted.